

5 Samhällsintresse

Detta kapitel belyser projektet Tre Toppars betydelse för samhällsfunktionerna i norra Dalarna, särskilt samhällena Idre och Särna. Regionens förutsättningar som de ser ut idag har beskrivits i kap 2.

Projekt Tre Toppars övergripande ändamål är att skapa underlag för en långsiktigt hållbar utveckling i en glesbygdsregion, se kap 4. Ändamålet kan uppfyllas genom att utveckla nya verksamheter inom projektet Tre Toppar, med utgångspunkt i den turistiska kompetens och infrastruktur som finns i området. Tre Toppar kommer därvid för en överskådlig framtid att stödja utvecklingen av en väl fungerande lokal arbetsmarknad, service och välfärd samt ett attraktivt naturnära boende i nordvästra Dalarnas glesbygd.

Intresset för utförsäkning och svensk fjällturism generellt är stort, både bland svenska och utländska turister. Det finns också en tydlig trend att starka varumärken bland aktörerna på turismmarknaden blir ännu starkare och vinner ytterligare marknadsandelar. Det är därför realistiskt att anta att en satsning på att skapa en stark produkt genom Tre Toppar kommer att medföra de förväntade positiva samhällseffekter som beskrivs i detta kapitel.

I Idre sysselsätter turismen, genom direkta effekter av turisternas utlägg i form av boende, mat, aktiviteter och service 52 % av befolkningen (2002 års siffror). För Älvdalens kommun som helhet är siffran 28 %. Turismen genererar också indirekta sysselsättningseffekter i form av ökade skatteintäkter och därmed fler sysselsatta inom vård, skola, omsorg och förvaltning. När även dessa indirekta effekter medräknas är hela 80 % av befolkningen i Idre och Särna församlingar beroende av turism.

Mer än 70 % av de anställda på Idre Fjäll är folkbokförda i kommunen, vilket är en hög siffra i jämförelse med andra vintersportanläggningar i Sverige. Stiftelsen Idre Fjäll betalade som det klart största privata företaget i Älvdalens kommun in 14,6 mkr i p-skatt under 2002.

Dessa förhållanden innebär att turismen i Idre och Särna inte bara är en basindustri utan den genererande motorn för all övrig service som finns i området i form av barnomsorg, skola, äldreomsorg, handel etc. I övrigt är turismen en jämställd näring i motsats till de tidigare basnäringarna skogsbruk och gruvverksamhet. Ungefärligen lika många män som kvinnor är anställda inom turismverksamheterna i området.

För att Idre och särskilt Särna ska upprätthålla en samhällsservice av hög kvalitet behövs ett starkt befolkningsunderlag. I Älvdalens översiktsplan för den norra kommundelen²⁶ klargörs det t.ex. att skolorna behöver ett underlag på minst 20-25 elever per årskull och skola för att uppnå kvalitetsmålen till rimliga kostnader. Skolorna har i sin tur grundläggande betydelse för befolkningsutvecklingen i Särna och Idre och målsättningen är att båda orterna även fortsättningsvis ska ha grundskola med högstadium. Skolan i Särna kan även med Tre Toppar komma att få svårt att uppnå 20-25 elever per årskull, men

utan en sådan satsning skulle den vara direkt nedläggningshotad.

Kommunens befolkning på ca 7 700 minskar med ca 100 personer per år. När destinationen Idre stärks genom projektet Tre Toppar kan trenden vändas till inflyttning samt förstärkt skatteunderlag och samhällsservice.

Under 2002 gjordes nästan 1,5 miljoner övernattningsnätter i Idre. Varje besökare stannar i genomsnitt 3 dygn i området, vilket betyder att ca en halv miljon människor reste till Idre under det året. Merparten av besökarna stannade för att handla t.ex. mat eller bensin eller äta på restaurang under resan till Idre. En stor del av denna konsumtion hamnade i Älvdalen, men även i andra delar av Dalarna.

Tre Toppars anläggningar och aktiviteter i kombination med fjällets topografi och naturvärden innebär skapande av upplevelser som idag inte finns i regionen. Dessa upplevelser kan erbjudas till en stor och mycket bred besökarkrets genom åretrunt-aktiviteter i storslagen kalfjällsmiljö med fjället Städjan som central attraktion.

En starkare attraktionskraft i destinationen ökar antalet besökare som i sin tur genom sina utlägg ökar omsättningen och därmed förutsättningarna för en starkt arbetsmarknad och ett starkt serviceutbud i hela stråket Mora-Älvdalen-Särna-Idre, se figur 4.11.

Det är av stor betydelse för de regionala effekterna att Tre Toppar blir en lyckad helårssatsning. Idre Fjäll är redan idag den vintersportanläggning i regionen som har de flesta besöken under barmarksperioden.

De övergripande bedömningarna och beräkningarna i kapitlet är gjorda av Resurs AB och ÅF Infraplan AB.

Vinterturismen är kärnan i Tre Toppar, men för att uppnå de eftersträfvade samhällseffekterna med projektet kommer Tre Toppar utvecklas till ett attraktivt centrum för fjällturism året runt. Pernilla Wiberg hotell är en av de senaste stora satsningarna vid Idre Fjäll

5.1 Utlägg och omsättning

Försäljning av liftkort samt uthyrning av bäddar är kärnan i Idre Fjälls och andra fjällanläggningars ekonomi. Som en del av projektet Tre Toppar uppförs ca 6 000 nya bäddar. Dessa kommer att placeras i attraktiva lägen inom och nära Idre Fjäll och intill den nya Tre Toppar-anläggningen. Det är rimligt att förvänta en mycket hög bebyggingsgrad på bäddarna eftersom Tre Toppar kommer att erbjuda skidupplevelser i särklass samt andra mycket attraktiva sommar- och vinteraktiviteter. Med utgångspunkt från nuvarande förhållanden avseende bäddar och skiddagar bedömer Stiftelsen Idre Fjäll att Tre Toppar kommer att skapa minst 375 000 nya skiddagar i området. Detta motsvarar en ökning med 75 % jämfört med dagsläget för Idre Fjäll (500 000 skiddagar år 2005).

Den ökning i antal besökare som projekt Tre Toppar medför genom utlägg som turisterna gör en ökad omsättning i områdets affärer, restauranger, boendeanläggningar och hos aktivitetsföretagen. Detta har sammantaget en avgörande betydelse för den lokala samhällsekonomi.

Besökarnas utlägg inom olika branscher i detta område har sedan drygt tio år undersökts och dokumenterats i den s.k. Turist Ekonomisk Modell⁸. Besökarna har delats in i kategorier kopplade till de olika boendeformerna, där var och en av kategorierna har ett speciellt utläggsmönster. Inom den kategori som bor på hotell är utläggen störst. Näst högst i utlägg ligger de som bor i stugbyar medan de som bor på camping spenderar minst pengar under sin semester. Utläggs-mönstret för var och en av kategorierna är fördelat på olika branscher, dvs. boende, mat, nöjen etc. Utläggs-mönstren förväntas inte ändras nämnvärt de närmaste åren. En ny anläggning med högre standard får dock vanligtvis en högre prisnivå än de befintliga anläggningarna varför en ökning i utläggen om 10 % har inräknats, dock inte beträffande liftkort.

Ökad omsättning i en bransch ger behov och möjlighet att anställa fler personer. Olika branscher har olika nivåer för nödvändig minimi-omsättning per anställd. Servicetunga branscher som t.ex. hotell har således en lägre omsättning per anställd än t.ex. transportbranschen där bensinförsäljning ger en hög omsättning utan att ge underlag för så många anställda. Det finns även skillnader mellan olika orter.

Sammantaget beräknas Tre Toppar-satsningen genom ökat antal bäddar och övernattningsnätter, ökat antal skiddagar och därmed ökade utlägg ge en omsättningsökning i Idre-Särna-Grövelsjö-området på 318 mkr (2002 års priser). Detta motsvarar en ökning om knappt 60 % jämfört med år 2002. Med hjälp av det dokumenterade, regionspecifika sambandet mellan omsättning och sysselsättning inom olika branscher förväntas Tre Toppar komma att skapa en direkt ökning av sysselsättningen med minst 350 årsarbetstillfällen.

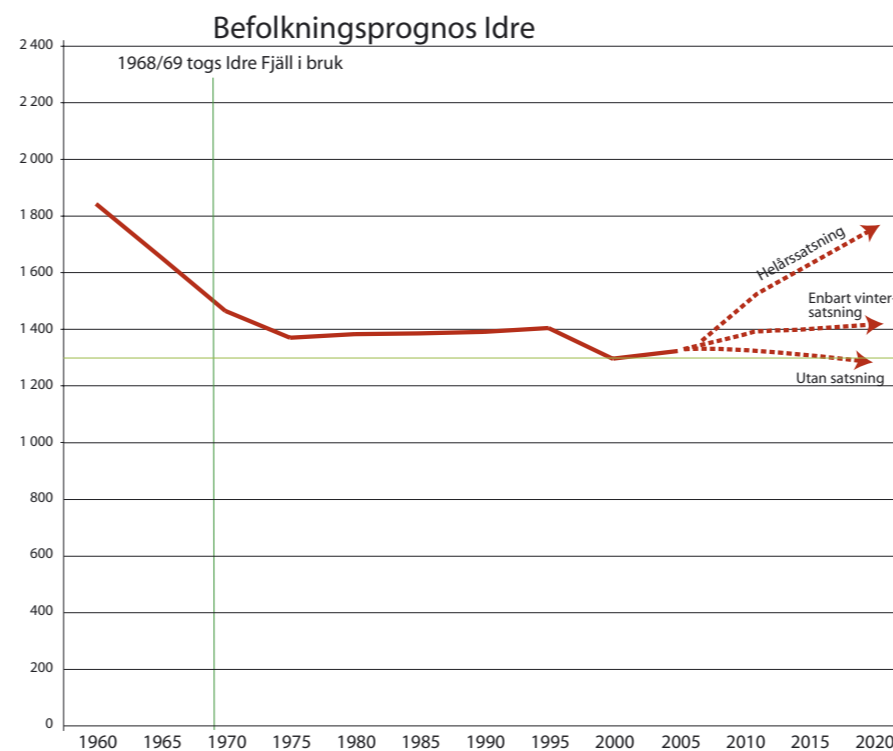
I beräkningarna av omsättning och sysselsättning har Resurs utgått från att varje ny bädd inom Tre Toppar kommer att generera samma utlägg som ett genomsnitt av de befintliga bäddarna i Idre-området. En mycket stor andel av de nuvarande bäddarna i området är s.k.

”kalla bäddar” som pga. låg attraktivitet enbart genererar små utlägg. De 6 000 nya bäddarna har således i Resurs beräkning av omsättningsökning fördelats på alla de befintliga boendeformerna, även de som genererar minst omsättning. I den konkreta planeringen av bäddar inom Tre Toppar fördelas merparten av de 6 000 nya bäddarna på stugbyar och hotell, de kategorier som genererar högst omsättning. Projektet kommer även att öka den kommersiella uthyrningen av privata fritidshus, vilket också bidrar till att öka omsättningen, jämfört med dagens situation.

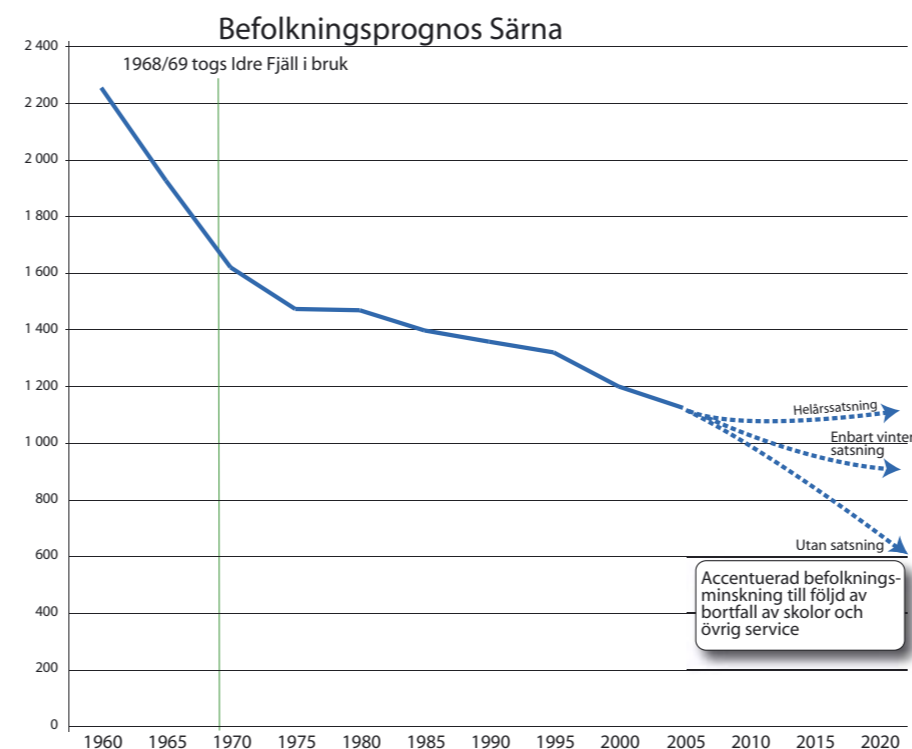
De nya bäddarnas större attraktivitet och därav högre utnyttjandegrad ingår således inte fullt ut i beräkningen av ca 350 nya årsarbetstillfällen. De verkliga siffrorna för omsättning och sysselsättning ligger således högre än denna minimisiffra.

Framtidens konsumtionsnivåer förväntas i övrigt bli högre än dagens. Detta ingår inte heller i beräkningen av omsättningsökningen. T.ex. kan fler turister välja att äta på restaurang i stället för att handla och laga mat själv, något som påverkar sysselsättningen i positiv riktning. Å andra sidan kan det inte uteslutas att den ökade omsättningen genererar rationaliseringar och därmed mindre sysselsättning per omsatt kr än genomsnittet idag.

Utöver den direkta sysselsättningseffekten i form av nya årsarbetstillfällen till följd av ökade utlägg tillkommer indirekta sysselsättningseffekter genom nya arbetstillfällen i vård, skola, omsorg och förvaltning. Omfattningen av denna indirekta effekt är inte beräknad. Kommunens totala årliga löneskatteintäkter från turismbranschen förväntas med projekt Tre Toppar öka med ca 31 mkr. Detta motsvarar en ökning om ca 40 % jämfört med år 2002. De följd effekter som kommer av att nyinflyttade anställda har med sig anhöriga som ytterligare ökar kommunens skatteintäkter är ej medtagna i beräkningarna av projektets samhällsnytta.

Figur 5.1 Den relativt goda befolkningsutvecklingen för Idre stärks och säkras långsiktigt av att turismen utvecklas genom helårssatsningen Tre Toppar

Figur 5.2 Särna är särskilt beroende av att Tre Toppar lyckas bli en stark året-runt-anläggning

5.2 Sysselsättning och inflyttning

Sammantaget bedöms en utbyggnad av Tre Toppar i enlighet med ovanstående beräkningar och bedömningar generera en direkt sysselsättningsökning i form av minst 350 nya årsarbetstillfällen i Särna-Idre-Grövelsjö-området genom de ökade utlägg som besöksnäringen genererar. Av dessa kommer motsvarande drygt 200 årsarbetstillfällen att finnas inom anläggningen Tre Toppar. Resten avser nyanställningar i kringverksamheter, t.ex. detaljhandel och turistföretag, branscher som gynnas direkt av den ökade omsättning som blir följden av ett ökat antal turister. Utöver detta tillkommer som en indirekt effekt de arbetstillfällen inom vård, skola, omsorg och förvaltning som genereras av ett ökat befolkningsunderlag och ökade skatteintäkter.

Den ökade efterfrågan på arbetskraft förväntas tillgodoses genom både anställning av arbetslösa som redan bor i Idre eller Särna och genom att fler människor kommer att flytta till området.

I beräkningarna av sysselsättningseffekter har effekterna av själva byggandet av nya liftar, boenden etc. inte medtagits.

Det är av mycket stor betydelse för befolkningsökningen och samhällsutvecklingen att de tillkommande årsarbetstillfällena i så stor utsträckning som möjligt blir i form av helårsarbetare och i mindre utsträckning säsongsarbetare. Det är bland de nya helårsarbetena som potentialerna för inflyttning finns och därmed även underlaget för förbättrad samhällsservice, affärer, skola osv.

En framgångsrik satsning på barmarksturismen vid sidan av kärnverksamheten, utförsäkring, innebär att en betydande andel av de nya årsarbetstillfällena blir i form av helårsarbetare. Enligt ÅF Infra-plan AB:s uppskattning handlar det om ca 80 procent vid en helårssatsning mot ca 20 procent vid en ren vintersatsning.

En fortsatt parallell satsning på barmarks- och vintersegmenten har således avgörande betydelse för att uppnå den eftersträlvade regionala funktionen.

5.3 Infrastruktur

Som betonats ovan är det angeläget att utveckla områdets turistiska helårsfunktion för att uppnå de eftersträvade samhällseffekterna. Detta kräver förutom en konkret satsning på barmarksprodukter även kompletterande satsningar inom infrastrukturutvecklingar.

Transport inom området

Stiftelsen Idre Fjäll bygger sin verksamhet på tanken att gästerna inte ska behöva nyttja bilen under sin vistelse i Idre Fjäll (ski in - ski out). Denna princip är även central i planeringen av Tre Toppar, både vinter- och barmarkssatsningen. Nödvändiga parkeringsmöjligheter utreds och som komplement till liftstråket inom Tre Toppar planeras en bussförbindelse mellan Idre Fjäll och Fjätervålen förbi Stadjanvallen, den punkt som blir central entré för Tre Toppar. På grund av Idre Fjälls funktion som centrum för service och aktiviteter är möjligheten att ta sig mellan anläggningarna, även när man inte åker skidor, viktig att säkerställa. Möjlighet till ny, genare väg mellan Idre Fjäll och Stadjanvallen kommer därför att klarläggas.

Brunndalsvägen (vägen förbi Gränjåsvallen och blivande Stadjanvallen) får med Tre Toppar stor betydelse för en effektiv arbetspendling från Särna samt för turistresandet. Vägen föreslås få en ny sträckning förbi Gränjåsvallen, vilket stärker förutsättningarna för god miljö och trafiksäkerhet vid fäbodvallen. Vägen behöver dessutom förbättras hela sträckan till anslutningen till väg 311.

Transport till och från området

Med ökade besöksvolymerna stärks förutsättningarna att utveckla fungerande kollektivtrafik till området. Det samlade besöksunderlaget till Sälenfjällen och Idrefjäll-området ger ökade möjligheter för att utveckla konceptet "Knutpunkt Mora" med tågtrafik (dagtåg och nattåg till och från Mora med busstrafikmatning till och från fjällanläggningarna). "Knutpunkt Mora" kan utvecklas ytterligare med flygförbindelser till och från Mora flygplats och busstrafikmatning till och från anläggningarna.

Flygplatsen i Idre kommer med en utbyggnad av Tre Toppar att ges förbättrade utvecklingsförutsättningar. Möjligheter skapas att utveckla charterförbindelser med små flygplan för högtbetalande grupper.

Även med en förbättrad kollektiv trafikförsörjning kommer en mycket stor andel av resorna till och från området att ske med bil. Riksväg 70 är i stort behov av uppgradering, även utöver det som redan planerats, se sidan 17, för att långsiktigt klara trafikförsörjningen till och från området.

Effekter av förbättrad infrastruktur

En uppgradering av riksväg 70 och anslutningen till Tre Toppar vid Stadjanvallen via väg 311 kommer att gynna Särna som får lättare att attrahera både nya invånare och fler turister. Särna passerar för tillfället årligen av ca 500 000 turister på väg till Idre, Grövelsjön, Nju-

peskär, Fulufjället osv. Med Tre Toppar stiger siffran till ca 800 000. Låga fastighetspriser, uppgradering av riksväg 70 och ett ökat antal arbetstillfällen ger möjlighet för Särna att attrahera nya boende, t.ex. barnfamiljer, något som givetvis skulle bidra till en gynnsam samhällsutveckling i Särna.

Merparten av den tillkommande befolkningen i regionen kommer sannolikt att söka boende i Idre. Det är dock särskilt viktigt att verka för fler boende i Särna, dels för att ta vara på befintliga samhällsinvesteringar och service, dels för att på så sätt stärka flera orter i norra Dalarna.

Tre Toppar tillför nya aktiviteter, både inom vinter- och sommarturism

5.4 Framtida service

De turistiska satsningar som hittills genomförts i Särna-Idre-Grövelsjön, särskilt anläggningen Idre Fjäll, har haft stor betydelse för främst Idres utveckling och i viss grad även för Särna. En viss avmattning i samhällsutvecklingen kan nu konstateras för Idre och utvecklingen för Särna är oroväckande, se kap 2.

Tre Toppar kommer på ett betydande sätt att stärka norra Dalarna som turistisk destination. Samtidigt stärks förutsättningarna för Idre och Särna att fungera som s.k. basorter för turistanläggningarna och det stora, glest befolkade omlandet.

Ökade besökstal, bl.a. genom de ca 800 000 turister som årligen kommer att passera på riksväg 70, skapar stärkta förutsättningar för kommersiell service i form av matställen, bensinstationer, sportaffärer etc. i hela stråket Mora-Älvdalen-Särna-Idre. Befintliga serviceanläggningar inom Idre Fjäll och vid Fjätervålen får genom projektet Tre Toppar möjlighet att förbättras och ge utökad service. Dessutom tillkommer en helt ny serviceanläggning med boende, Stadjanvallen, se kap 4. På dessa tre ställen kommer det därmed att finnas restaurang, butik, uthyrning av utrustning etc.

Av större betydelse för de helårsboende, men även av betydelse för turisterna, är emellertid att serviceutbudet i Idre och Särna vidmakthålls och stärks. Detta har sedan tidigare varit en målsättning för Stiftelsen Idre Fjäll och målsättningen ligger fast även för Tre Toppar.

Minimivån på kommersiell service i ett samhälle är en livsmedelsbutik inom näbart avstånd. Vilken storlek en livsmedelsbutik kan ha är direkt beroende av kundunderlaget. Kundunderlaget bestämmer också hur stort sortiment butiken kan ha. Den nödvändiga minimiomsättning för att kunna driva en livsmedelsaffär är enligt uppgift från Handels utredningsinstitut 30-40 mkr¹⁴. Denna omsättning förutsätter ett befolkningsunderlag av 1 400 – 1 800 invånare med en genomsnittlig konsumtion av dagligvaror till ett värde av 22 000 kr per år. Med nuvarande förhållanden är det realistiskt att Idre kan vidareutveckla sin dagligvaruhandel, medan Särnas dagligvaruhandel är starkt beroende av att Tre Toppar genomförs till fullo. Även för serviceunderlaget är en kraftfull, samlad satsning både på vinter- och barmarksturism således angelägen.

Flera av de befintliga serviceanläggningarna i Särna ligger i sydvästra utkanten av byn, bl.a. apoteket, vårdcentralen, Hotell Njupeskar och simhallen. Tillgängligheten internt inom samhället kan stärkas med en ny intern vägkoppling. En strategi för tillkommande anläggningar bör dock vara att de lokaliseras mer centralt, för att skapa ett tydligare och starkare centrum i Särna.

Nya serviceanläggningar i Idre bör lokaliseras centralt i samhället, intill befintliga faciliteter, för att på så sätt förbättra det redan goda serviceutbudet ytterligare.

Ökad aktivitet i området skapar förutom ett förbättrat serviceunderlag även ett ökat nöjes- och kulturutbud, som också bidrar till ökad livskvaliteten för de boende i området.

5.5 Nationella effekter

En satsning på Tre Toppar är viktig även i ett nationellt perspektiv. Satsningen gör det t.ex. möjligt att nyttja redan uppbyggda samhällsinvesteringar, t.ex. vägar, byggnader och VA-system, på ett effektivare sätt närmare anläggningarnas fulla kapacitet. Det är således mycket samhällsekonomiskt positivt att bromsa utflyttning i stället för att vara tvungen att investera ytterligare i sådana strukturer i tillväxtorter. 500 fler invånare innebär ett förbättrat nyttjande av befintlig infrastruktur motsvarande åtminstone 200 miljoner kronor, beräknat utifrån det realkapitalvärde som varje invånare i Idre-Särna har bedömts motsvara.

När förutsättningarna att förlägga semestern i Särna-Idre-Grövelsjöområdet ytterligare stärks i förhållande till konkurrerande resmål i utlandet gynnas dessutom Sveriges turismnäring och handelsbalans.

På medellång sikt talar den globala uppvärmningen för att skidturismen får svårigheter i många konkurrerande skidorter, vilket i ett medellångt perspektiv kan medföra omfördelningar av vinterturismen till förmån för Skandinavien, se kap 3. Även sommarturismen kan i ett nationellt och särskilt i ett internationellt perspektiv komma att gynnas av klimatförändringarna. Om t.ex. Syd- och Centraleuropa får ännu varmare somrar med mycket torrt väder som leder till uttorkning och skogsbränder kan Sveriges somrar bli en konkurrensfördel, inte minst i fjällen. Somrarna i Skandinavien bedöms dessutom bli stabilare, vilket kan öka den inhemska turismen.

5.6 Allmänintresse i Natura 2000-perspektiv

EU:s Art- och habitatdirektiv, artikel 6(4), beskriver de omständigheter under vilka ett projekt kan tillåtas genomföras inom ett Natura 2000-område trots en viss negativ påverkan på områdets utpekade naturvärden. Ett av villkoren handlar om ”tvingande orsaker av väsentligt allmänintresse” (TOVA). Huruvida ett projekt består ett s.k. TOVA-test är i huvudsak en fråga för beslut av statliga myndigheter. EU-kommissionens dokument om tolkning av artikel 6(4) ger ingen specifik vägledning i denna fråga, men dock vissa riktlinjer: dels måste det allmännas intresse vara väsentligt och dels måste intresset vara långsiktigt⁹⁶. Fallstudier tyder på att projekt eller planer där ett ”påtagligt allmänt behov” föreligger, under vissa omständigheter, kan anses vara TOVA, förutsatt att det finns stödande underlag⁹⁶.

Att kunna hålla regioner och bygder levande genom att möjliggöra för människor att kunna bo, arbeta och studera inom rimliga avstånd får anses vara ett sådant väsentligt allmänintresse av social eller ekonomisk natur som avses i EU:s Art- och habitatdirektiv.

Att möjliggöra boende i glesbygd och underlätta för inflyttning genom tillskapande av försörjningsmöjligheter och säkerställande av nödvändiga samhällsstrukturer får anses vara ett långsiktigt intresse.

Genomförande av projektet Tre Toppar är nödvändigt för att förbättra förutsättningarna att bevara en levande bygd genom att säkra och utöka antalet arbetstillfällen och därigenom vända en pågående negativ befolkningsutveckling i norra Dalarna. Stiftelsen Idre Fjäll menar därför att det existerar ett påtagligt allmänt behov, i detta kapital kallat samhällsintresse, av att genomföra Tre Toppar.

Förutsättningen för att helårssatsningen Tre Toppar ska resultera i de eftersträlvade positiva samhällseffekterna är turismens redan mycket starka funktion som regionens motor vad avser sysselsättning och långsiktig utveckling. Regionens kunskapsmässiga och infrastruktur-mässiga kapital ligger således inom turismen, som därför är den enda bransch som kan uppvisa en stor utvecklingspotential i regionen.

Arbetsätt i planeringen av Tre Toppar

Inventering, planering, konsekvensbeskrivning, samråd och utveckling av hänsyn har vävts samman i en parallell process som utmynnat i det huvudförslag på utformning av helårsanläggningen Tre Toppar som utvärderas här.